

PREVODI

KENOPANIŠAT – O NESPOZNATLJIVOM I NEIZRECIVOM

SAŽETAK

Kena upanišad ili *Kenopanišat* je kratka upanišad podeljena u četiri odeljka. Oni se mogu posmatrati kao dve tematske i strukturne celine. Prva celina posvećena je odnosu brahmana (*brahman-*) prema ljudskim čulima i čovečijoj spoznaji. U drugoj celini, kroz mitološku priču o naporima Indre, Agnija i Vajua (*Indra-*, *Agni-*, *Vāyu-*) da spoznaju mističnu pojavu koja im se ukazala, govori se o božanskoj nemoći u odnosu na brahmana. Svi odeljci ove upanišadi posvećeni su učenju o izbavljenju iz ciklusa smrti i rađanja kroz istinsko spoznavanje brahmana. Uz tekst i prevod čitalac nalazi kraće primedbe, zamišljene kao pomoć prilikom čitanja.¹

KLJUČNE REČI

brahman, spoznaja, vedanta, *ādeśa-*, upanišad

Pred nama je *Kena upanišad*, kratka upanišad od četiri odeljka. Pripada tekstovima *Samavede*, kao deo *Talavakara brahmane*. Zbog toga se nekada pominje pod nazivom *Talavakara upanišad* (Radhakrishnan 1953:579; Cohen 2018:401). Ubraja se među klasične upanišadi, a njen nastanak se smešta u poslednja stoleća stare ere (Škof 2011:17; 23). *Kena upanišad* nosi naziv prema reči kojom počinje njen prvi odeljak. To je oblik *kena*, instrumental jednine muškog ili srednjeg roda upitne zamenice *ka-*, *kā*, *kim* (up. *KEWA* 1 s. v. *kaḥ*), tj. *ko*, *šta*.²

Čitava *Kena upanišad* posvećena je razmatranjima o brahmanu, sveobuhvatnom principu i biti kosmosa. Sa stanovišta strukture i pristupa središnjoj temi ovog teksta, opažaju se dve celine. Prvu celinu čine prva dva odeljka.

1 Realizaciju ovog istraživanja finansijski je podržalo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije u sklopu finansiranja naučnoistraživačkog rada na Univerzitetu u Beogradu – Filozofskom fakultetu (broj ugovora 451-03-68/2022-14/200163).

2 Početne reči *Kena upanišadi* su *keneṣitaṃ patati preṣitaṃ manah*, tj. *kime/čime pobuđen pada pokrenut um?* U našem prevodu se ne vidi da u sanskritu stoje instrumental i pasivni participi, zbog čega se može izgubiti iz vida veza prvih stihova i naziva upanišadi.

U njima se, kroz niz pitanja i slika izraženih u stihu, govori o odnosu brahmana (*brahman-*) prema ljudskim čulima, govoru i spoznaji. U prvom planu su transcendentnost brahmana, njegova nedostižnosti i neobuhvatljivost čulima, neizrecivost govorom, ali se naglašava i da je on osnova i pokretač čovečijih čula, živototvorne sile i gospodar čovečijeg uma (Suthren Hirst 2018:135). Treći i četvrti odeljak su u prozi i čine drugu celinu *Kena upanišadi*. Ona prenosi mitološku sliku koja govori o odnosu brahmana prema bogovima, opisujući božansku nemoć pred brahmanom.³ Osim toga, svi odeljci posvećeni su učenju o izbavljenju iz ciklusa smrti i rađanja putem spoznavanja brahmana. Tekst ove upanišadi odlikuje jezgrovit i eliptičan izraz, zbog čega je njeno čitanje naročito težak i lep poduhvat.

Prevod i komentar pisani su na osnovu teksta u izdanju Aurobindo (2001), *Kena and Other Upanishads – Complete Works of Sri Aurobindo*, uz konsultacije sa tekstem u izdanju Olivelle, Patrick (1998), *The Early Upanisads*.

3 Za kratak pregled različitih stanovišta u vezi sa razlikama i vremenima nastanka ovih celina, up. Cohen 2018:401–402; 408.

केनेषितं पतति प्रेषितं मनः । केन प्राणः प्रथमः
 प्रैति युक्तः ।
 केनेषितां वाचमिमां वदन्ति । चक्षुः श्रोत्रं क उ
 देवो युनक्ति ॥ ॥१॥
 श्रोत्रस्य श्रोत्रं मनसो मनो यद् । वाचो ह वाचं
 स उ प्राणस्य प्राणः ।
 चक्षुषश्चक्षुरतिमुच्य धीराः ।
 प्रेत्यास्माल्लोकादमृता भवन्ति ॥ ॥२॥
 न तत्र चक्षुर्गच्छति न वाग्गच्छति नो मनः ।
 न विद्मो न विजानीमो यथैतदनुशिष्यात् ॥३॥

1. Šta pobuđuje i upravlja um, te pada? Šta pokreće pranu, te prvi polazi napred?

Šta pokreće ovu reč, te je govor-re? A vid i sluh? Koje ih božanstvo upreže?

2. Što je slušanje sluha, umovanja uma, što je govor govora, to je i prana prane, gledanje oka. Kad se oslobode, mudri onkraj ovog sveta postaju besmrtni.

3. Tamo ne odlaze ni vid ni govor, a ni um.

Kako bi se o tome moglo podučavati – niti znamo, niti razumemo.

1. Pitanja u prvom odeljku *Kena upanišadi* tiču se ljudskih čula i ljudskog izraza, kao i njihovog odnosa prema brahmanu. Na samom početku izdvajaju se četiri pojma povezana sa čulima. Pominjanje čula u *Keni* treba razumevati u okviru ideje o uzajamnom delovanju čula i sveta koji se opaža. Ovde se u tom smislu spominju um (*manas-*), prana (*prāṇa-*), oko ili vid (*cakṣus-*) i uho ili sluh (*śrotra-*). Indijske filozofske tradicije posmatraju *manas* kao jedno od čula (Veljačić 1983:58). Prana je pojam kojim se označava živototvorni dah, značajan, između ostalog, za brojne funkcije čovečijeg tela. Na taj način, prana se povezuje sa čulima. U prvom pitanju se govori da um pada (*patati*), što se tumači kao pokret kojim se *manas* usredsređuje na predmet mišljenja (Aurobindo 2001:305–306). Govor se u ovom pitanju pominje kao *ova reč* ili *ovaj govor*, zato što se odnosi na govor ljudi (Šaṅkara *KeU*). Početni stih *Kena upanišadi* u nekim interpretacijama posmatra se kao pitanje učenika učitelju (Šaṅkara *KeU*; Radhakrishnan 1953:581).
2. Drugi stih predstavlja odgovor na pitanja iz prethodnog stiha. Njime otpočinje niz objašnjenja o nepromenljivom i nepropadljivom sveobuhvatnom principu koji se nalazi u biti svega, pa i čula (Šaṅkara *KeU*; Radhakrishnan 1953:581). Ovde se takođe govori o oslobođenju kao načinu da se dostigne besmrtnost, odnosno da se postoji sa druge strane smrti i rađanja. U ovom smislu, oslobođenje predstavlja ostavljanje želja, bola, tela, uspeha, jada, i svega drugog što vezuje za život na ovom svetu (Pajin 1980:180; Killingley 2018a:158). Ljude koji to dostignu ovaj stih naziva mudrima (*dhīra-*), zato što oslobođanje od stega ovog sveta znači pobjedu znanja – spoznavanje brahmana. Spoznavanje brahmana, kao što će i *Kena* kasnije pojasniti, predstavlja uviđanje jednakosti svega što postoji, zato što je sve što postoji brahman. Kada to razume, čovek teži jedino brahmanu, znajući da ničemu drugom i ne može težiti (Pajin 1980:179).
3. Dalje se objašnjava kako brahman, iako pokretač čula, ne može biti spoznat čulima. Isto tako, iako bit govora, ne može da se izrazi rečima. Zbog toga se izražava nedoumica u vezi sa podučavanjem (Suthren Hirst 2018:135).

अन्यदेव तद्विदितादथो अविदितादधि।
इति शुश्रुम पूर्वेषां ये नस्तद्व्याचक्षिरे ॥
॥४॥

यद्वाचानभ्युदितं येन वागभ्युद्यते।
तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिदमुपासते ॥ ॥५॥
यन्मनसा न मनुते येनाहुर्मनो मतम्।
तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिदमुपासते ॥ ॥६॥
यच्चक्षुषा न पश्यति येन चक्षुषि पश्यति।
तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिदमुपासते ॥ ॥७॥
यच्छ्रोत्रेण न शृणोति येन श्रोत्रमिदं श्रुतम्।
तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिदमुपासते ॥ ॥८॥
यत्प्राणेन न प्राणिति येन प्राणः प्रणीयते।
तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिदमुपासते ॥ ॥९॥
॥ इति प्रथमः खण्डः ॥

4. I zaista – drugačije je od poznatog. Nalazi se sa one strane nepoznatog; tako smo čuli od starih, koji su nam to objasnili.

5. Ono što nije izraženo rečju, a čime se kazuje reč, znaj, to je brahman – a ne čemu ovde teže.

6. Ono što se ne misli umom, a čime je um pomišljen, rekli su, to je brahman, znaj – a ne čemu ovde teže.

7. Ono što se ne vidi vidom, a čime se vidi vid, to je brahman, znaj – a ne čemu ovde teže.

8. Ono što se ne čuje sluhom, a čime je ovaj sluh čuven, to je brahman, znaj – a ne čemu ovde teže.

9. Ono što ne udiše pranom, a čime se prana udiše, to je brahman, znaj – a ne čemu ovde teže.

Ovako se završava prvi deo.

4. Ovim stihom uvode se četiri objašnjenja odnosa sveobuhvatne osnove svega sa ljudskim čulima i govorom. U narednim stihovima čitaocu se prvi put jasno govori da je ta osnova brahman.

5–9. U narednim stihovima pokazuje se da brahman ne može da se izrazi govorom ili dostigne čulom, već samo da izrazi ili dostigne, kao subjekat, ne kao objekat aktivnosti čula (Aurobindo 2001:316; Suthren Hirst 2018:135; Cohen 2018:402). Zatim se učeniku koji traži upanišadsko znanje predočava da je u biti svega brahman, ne ono čemu ljudi ovog sveta teže. Da bi se izrazila ta težnja, koristi se glagol *upāste* (KEWA 1, s. v. *āste; upa*), koji se na ovom mestu najčešće tumači kao *obožava* (Šaṅkara KeU; Radhakrishnan 1953:582) ili *uvažava* (Veljačić 1983:240). U ovom prevodu sledimo Aurobindovo tumačenje, da se radi o posvećenosti ili težnji (Aurobindo 2001:315).

यदि मन्यसे सुवेदेति दहरमेवापि नूनं त्वं वेत्थ
 ब्रह्मणो रूपं यदस्य त्वं यदस्य देवेषु।
 अथ नु मीमांस्यमेव ते मन्येऽविदितम् ॥ ११॥
 नाहं मन्ये सुवेदेति नो न वेदेति वेद च।
 यो नस्तद्वेद तद्वेद नो न वेदेति वेद च ॥ १२॥
 यस्यामतं तस्य मतं मतं यस्य न वेद सः।
 अविज्ञातं विज्ञानतां विज्ञातमविज्ञानताम् ॥
 १३॥
 प्रतिबोधविदितं मतममृतत्वं हि विन्दते।
 आत्मना विन्दते वीर्यं विद्यया विन्दतेऽमृतम् ॥
 १४॥

1. Ako misliš: „Sve znam!“, spoznao si tek sitan deo brahmanovog izraza; od toga, nešto si ti, a nešto je među bogovima. Stoga, mislim, treba promisliti šta ti je nepoznato.

2. Ja ne mislim: „Sve znam!“, a znam: „Nije da ne znam!“.

Ko od nas zna, on to zaista zna, a zna: „Nije da ne znam!“.

3. Misao je onog čija je ne-misao; kojeg je misao, taj ne zna.

Nepoznato je za upoznate, poznato je za neupoznate.

4. Stečeno spoznajom, znanje dostiže besmrtnost.

Snaga se dostiže kroz sebe samog, a znanjem se dostiže besmrtnost.

1. Nakon što je u prethodnom odeljku prikazano kojim putem se brahman ne može spoznati ili izraziti, ovaj deo se posvećuje teškoćama pojedinca na putu ka spoznavanju brahmana. Prvi stih drugog odeljka nekada se tumači kao obraćanje učitelja učeniku (Šaṅkara *KeU*; Radhakrishnan 1953:582; Nikam 1953:672; up. Olivelle 2000:597). Prema tumačenju Sarvepalija Radhakrišnana (Sarvepalli Radhakrishnan), rečima *nešto si ti, a nešto je među bogovima*, upanišad ponavlja da je brahman u svemu, tj. da jednako postoji u čoveku i među bogovima (1953:582–584). Savet da treba promisliti šta je nepoznato odnosi se, kako izgleda, na dublje razmatranje brahmana i njegovih aspekata.

2. U skladu sa tumačenjem prethodnog, ovaj stih se često tumači kao odgovor učenika. Njime se na veoma jezgrovit i sveden način izražava misao da se pravo poznavanje brahmana nalazi između potpune neuverenosti i potpune uverenosti u svoje znanje – spoznati brahmana znači razumeti da je nedostižan ljudskim čulima i neizreciv ljudskim sredstvima (Nikam 1953:673; Radhakrishnan 1953:585). Ovaj stih može se posmatrati kao produžetak misli izražene u *KeU* 1.4. U narednom stihu nastavlja se izlaganje ove ideje.

4. Kao i u stihu *KeU* 1.2, govori se o spoznavanju brahmana kao putu ka oslobođenju i besmrtnosti.

इह चेदवेदीदथ सत्यमस्ति । न
 चेदिहावेदीन्महती विनष्टिः ।
 भूतेषु भूतेषु विचित्य धीराः ।
 प्रेत्यास्माल्लोकादमृता भवन्ति ॥ ॥५॥
 ॥ इति द्वितीयः खण्डः ॥

5. Ako na ovom svetu zaista spozna, njegova je istina. Ako na ovom svetu ne spozna, velika mu je nesreća.

Kada mudri to raspoznaju među ovim i onim bićima, postaju besmrtni onkraj ovog sveta.

Ovako se završava drugi deo.

5. Istina koja se obećava onome ko spozna brahmana dok živi na ovom svetu predstavlja, može biti, ono što se naziva *satyaloka-*, tj. *svet-istine* ili samo *satya-*, istina. To je najviši od svih svetova i boravište brahmana. Termin *satya-*, kada se odnosi na najviši svet, može biti u muškom (*satyah*) ili srednjem rodu (*satyam*). Oblik srednjeg roda koristi se i kao prilog, *zaista, uistinu*. Zbog toga se u radovima o *Kena upanišadi* ovaj stih nekad tumači i kao: *Ako na ovom svetu zaista spozna, (on) zaista jeste*. Propast o kojoj se govori podrazumeva, može se pretpostaviti, nastavak ciklusa smrti i rađanja. Kada se govori o spoznavanju brahmana među ovim i onim bićima, ima se u vidu da je on osnova svega što postoji (Śaṅkara *KeU*).

ब्रह्म ह देवेभ्यो विजिग्ये। तस्य ह ब्रह्मणो
 विजये देवा अमहीयन्त।
 त ऐकशन्तास्माकमेवायं विजयोऽस्माकमेवायं
 महिमेति ॥ ॥१॥
 तद्वैषां विजज्ञौ। तेभ्यो ह प्रादुर्बभूव तन्न
 व्यजानत किमिदं यक्षमिति ॥ ॥२॥
 तेऽग्निमब्रुवज्जातवेद एतद्विजानीहि
 किमेतद्यक्षमिति। तथेति ॥ ॥३॥
 तदभ्यद्रवत्। तमभ्यवदत्कोऽसीत्याग्निर्वा
 अहमस्मीत्यब्रवीज्जातवेदा वा अहमस्मीति ॥
 ॥४॥
 तस्मिंस्त्वयि किं वीर्यमिति। अपीदं सर्वं दहेयं
 यदिदं पृथिव्यामिति ॥ ॥५॥

1. Brahman je zaista izvojevao pobjedu za bogove; Bogovi se uzradovaše u pobjedi tog brahmana. Oni pogledaše: „Naša je, doista, naša je pobjeda, naše je veličanstvo!“

2. On dokuči njihovu misao i uka-za im se; a oni ne shvatiše: „Kakav je to jakša?“

3. Oni rekoše Agniju: „Đatavedase, prepoznaj kakav je ovo jakša!“ Odgovori: „Neka bude!“

4. Pritrča mu, a brahman ga upi-ta: „Ko si ti?“

„Ja sam Agni“, odgovori, „Ja sam Đatavedas.“

5. „Kad je tako, kakva je moć u tebi?“

„Mogao bih da spalim sve ovo, sve što postoji na zemlji!“

2. Ne shvatajući da se pred njima nalazi brahman, bogovi ga nazivaju *jakša* (*yakša-*). Radi se o višeznačnom terminu kojim se označavaju bića na ontološkom stepenu višem od ljudi, nalik duhovima ili polubogovima (up. *PTSPED*, s. v. *yakkha*). Mogu da uzimaju različite oblike i da budu blagonakloni ili zlonamerni. Često se pojavljuju u različitim indijskim tradicijama (Dallapiccola 2002: s. v. *yaksha(s)*, *yakshi(s)* or *yakshini(s)*). U radovima o *Kena upanišadi* ovaj pojam često se prevodi kao *demon*, *duh* i tome slično. U ovom prevodu, koristeći originalni termin, udaljavamo se od takve prakse. Prevođenje pojmova karakterističnih za jednu ili više tradicija terminima bliskim kulturno, prostorno i vremenski udaljenom čitaocu uvek je u svojoj suštini interpretacija kojom se gubi deo prvobitnog značenja. Na isti način *interpretatio romana, graeca* ili *christiana* kvare podatke koji su interpretirani, jer u prvi plan stavljaju asocijaciju autora na pojavu iz njegove kulture. Zbog toga smatramo da je bolje ostaviti termin *jakša*, a u komentaru napomenuti da se radi o biću sličnom kakvom demonu ili, još preciznije, grčkom demonu. Na isti način, *rakšase* ne bismo nazvali zlodusima niti *apsare* nimfama.

3. Agni, vatra i bog vatre, prvo je božanstvo koje uviđa nadmoć tajanstvene pojave. Predstavlja se kao *Đatavedas* (*jātavedas-*), što je njegov čest vedski epitet. Oblik *jātavedas* predstavlja determinativnu složenicu sa zavisnim članom, sastavljenju od *jāta-*, *roden* (*KEWA* 1, s. v. *jātaḥ*) i *vedas-*, u vezi sa glagolom *vetti*, *znati* (*KEWA* 3, s. v. *vetti*, *veda*). Tumači se kao *poznavalac-svih-pokoljenja* ili *poznavalac-svih-stvorenja* (Macdonnell 1897:§35, 97; *KEWA* 1, s. v. *jātaḥ*).

तस्मै तृणं निदधावेतद्दहेति । तदुपप्रेयाय
सर्वजवेन । तन्न शशाकं दग्धुं । स तत एव
निववृते नैतदशकं विज्ञातुं यदेतद्यक्षमिति ॥
॥६॥

अथ वायुमब्रुवन् वायवेतद्विजानीहि
किमेतद्यक्षमिति । तथेति ॥ ॥७॥
तदभ्यद्रवत् । तमभ्यवदत् कोऽसीति । वायुर्वा
अहमस्मीत्यब्रवीन्मातरिश्वा वा अहमस्मीति ॥
॥८॥

तस्मिंस्त्वयि किं वीर्यमिति । अपीदं
सर्वमाददीय यदिदं पृथिव्यामिति ॥ ॥९॥
तस्मै तृणं निदधावेतदादत्स्वेति । तदुपप्रेयाय
सर्वजवेन । तन्न शशाकादातुम् । स तत एव
निववृते नैतदशकं विज्ञातुं यदेतद्यक्षमिति ॥
॥१०॥

अथेन्द्रमब्रुवन्मघवन्नेतद्विजानीहि
किमेतद्यक्षमिति । तथेति । तदभ्यद्रवत् ।
तस्मात्तिरोदधे ॥ ॥११॥

6. Brahman mu pruži slamku:
„Spali je!“ I Agni se najhitrije ustremi – ne mogaše je spaliti. Tad odu-
stade: „Kakav je to jakša, nisam us-
peo da shvatim.“

7. Tad se obrati Vajuu: „Vaju, do-
znaj kakav je to jakša!“ Odgovori:
„Neka bude!“

8. I Vaju pritrča, a brahman ga
upita: „Ko si ti?“

„Ja sam Vaju“, odgovori, „Ja sam
Matarišvan.“

9. „Kad je tako, kakva je moć u
tebi?“

„Mogao bih da odnesem sve ovo,
sve što je na zemlji!“

10. Brahman mu pruži slamku:
„Ondesi je!“ I Vaju se najhitrije ustremi – ne mogaše je odneti. Tad odu-
stade: „Kakav je to jakša, nisam us-
peo da shvatim.“

6. Naredne redove, u kojima brahman poziva Agnija da spali slamku, a Vajua da je odnese, ne treba shvatiti kao kušanje božanskih moći, već kao dokazivanje njihove nemoći. Zadaci sa slamkom pokazuju da sposobnost bogova da učine i najmanji napor potiče i zavisi samo od brahmana.

7–8. Vaju (*vāyu-*), vetar i božanstvo vetra, ovde se pominje pod mističnim imenom Matarišvan (*mātariśvan-*). Ovo ime se u ranijim vedskim tekstovima odnosi na Agnija, dok se kasnije vezuje za vetar, tj. Vajua (Macdonell 1897:§25, 71–72).

स तस्मिन्नेवाकाशे स्त्रियमाजगाम
 बहुशोभमानामुमां हैमवतीं तां होवाच
 किमेतद्यक्षमिति ॥ ॥१२॥
 ॥ इति तृतीयः खण्डः ॥

11. Tad se obrati Indri: „Maghavant, doznaj kakva je to pojava!“
 Odgovori: „Neka bude!“

Indra pritrča, a jakša nestade pred njim.

12. I u tom eteru on sreće ženu – milovidnu Umu, kći Himavanta, pa je upita: „Kakav je to jakša?“

Ovako se završava treći deo.

11. Nakon Agnija i Vajua, Indra pokušava da za bogove sazna kakav im se jakša ukazao. On je poslednji u nizu bogova koji prilaze brahmanu, a u narednom odeljku je prvi koji ga spoznaje. Ovakav redosled u skladu je sa Indrinim često pominjanim statusom najmoćnijeg među bogovima (Macdonell 1897:§22, 58) – posle dva neuspeha, najmoćnije od tri božanstva prihvata izazov; potom Indra prvi doživljava prosvetljenje, što se onda jasno dovodi u vezu sa njegovim prvenstvom među božanstvima. Agni i Vaju nazivaju Indru Maghavantom (*maghavant-*), jednim od čistih epiteta ovog boga (Macdonell 1897:§22, 63). U pitanju je pridev složen od imenice *magha-*, sa značenjem *dar* (KEWA 2, s. v. *magham*) i sufiksa *-vant-/-vat-* (ie. **-uent-/*-unt-*), koji ukazuje na prisustvo onoga što se nalazi u prvom delu složenice. Na taj način, Indra je *daritelj-mnogih-darova*.

12. Uma, Šivina božanska supruga, ovde se naziva Haimavati, tj. ćerkom Himavanta, boga povezanog sa snežnim vrhovima, najpre Himalaja (*INM*, s. v. *Umā*; *Haimavati*; *VEI*, s. v. *Himavant*). Šankara i Radhakrišnan na sličan način objašnjavaju zbog čega je upravo Uma božanstvo koje ostalim bogovima donosi znanje, tj. omogućava im da spoznaju brahmana. Prema njihovim tumačenjima, boginja slavna po svojoj lepoti donosi mudrost, najlepšu među najlepšim stvarima. Takođe, naglašavaju da se njen patronim naročito pominje, jer su Himalaji određište mnogih otšelnika u potrazi za mudrošću (Šankara *KeU*; Radhakrishnan 1953:589).

ब्रह्मेति होवाच ब्रह्मणो वा एतद्विजये महीयध्व
इति। ततो ह्यै विदाञ्चकार ब्रह्मेति ॥ ॥१॥
तस्माद्वा एते देवा
अतितरामिवान्वान्देवान्यदग्निर्वायुरिन्द्रः। ते
ह्येनन्नेदिष्ठं पस्पृशुस्ते ह्येनत्प्रथमो विदाञ्चकार
ब्रह्मेति ॥ ॥२॥
तस्माद्वा इन्द्रोऽतितरामिवान्वान्देवान्। स
ह्येनन्नेदिष्ठं पस्पर्श स ह्येनत्प्रथमो विदाञ्चकार
ब्रह्मेति ॥ ॥३॥
तस्यैष आदेशो यदेतद्विद्युतो व्यद्युतदा
इतीन्द्रमीमिषदा इत्यधिदैवतम् ॥ ॥४॥
अथाध्यात्मम्। यदेतद्द्रच्छतीव च मनोऽनेन
चैतदुपस्मरत्यभीक्ष्णं सङ्कल्पः ॥ ॥५॥

1. „To je brahman“, ona odgo-
vori, „U brahmanovoj nadmoći i vi
slavite.“ I on tek tad shvati: „To je
brahman!“

2. Zbog toga su, zaista, od ostalih
bogova uzvišeniji ovi bogovi – Agni,
Vaju, Indra; oni su mu najbliže, oni
su ga dostigli; a prvi je shvatio: „To
je brahman!“

3. Zbog toga je, zaista, od osta-
lih bogova uzvišeniji Indra; on mu
je najbliže, on ga je dostigao i prvi
je shvatio: „To je brahman!“

4. Ovo je njegova odlika: da je
ogranuo munje (*A!*), trepnuo (*A!*).
To je što se tiče bogova.

5. Zatim, što se tiče pojedinca: da
se um ka njemu kreće, i zbog njega
naum neprekidno pamti.

2. Prvenstvo Agnija, Vajua i Indre *Kena* objašnjava time što su prvi spoznali brahmana. Indra je prvi shvatio da je u pitanju brahman, zbog čega se njemu daje naročito mesto među bogovima. O ovome se više govori u narednom pasažu. U nekim radovima o *Kena upanišadi* stoji *prvi su shvatili* ili *prvi su uvideli* na mestu koje mi prevodimo rečima *prvi je shvatio* (up. Šaṅkara *KeU*). Tekstovi prema kojima je napisan ovaj rad na ovom mestu imaju broj i glagol u jednini (*prathamō vidāṅcakāra*). Osim toga, jednina potpuno odgovara narednom delu teksta, u kojem se govori samo o Indri.

4–5. U ovim pasažima kratko se izlaže *ādeśa-* u vezi sa brahmanom. Termin *ādeśa-* tema je rasprave brojnih istraživača indijske misli, zbog čega se u njihovim radovima izvesna pažnja posvećuje i ovom odeljku. Pregled tih tumačenja daje Acharya 2017:540. S obzirom na kontekst u kome se *ādeśa-* ovde nalazi, može se pretpostaviti da se govori o izrazu, odlikama, znakovima ili obeležjima (Veljačić 1980) brahmana na makro- i mikro-kosmičkom nivou. U slučaju bogova, govori se o izrazu brahmana kojim se ponavlja misao prve polovine ove upanišadi – da je nedostižan za opažaje, zbog čega vidimo sliku munje i treptaja (Acharya 2017:562). Kad se radi o pojedincu (ovde *ātman-*), ponavlja se misao o brahmanovom značaju za unutarnji život čoveka. Dva uzvika *A!* na ovom mestu tumačimo kao ideofone kojima se dočarava brzina i iznenadnost brahmanovog dejstva – kao kada bismo pucnuli prstima ili uzviknuli *Op!* (up. Acharya 2017:561n30).

तद्ध तद्वन्नं नाम। तद्वनमित्युपासितव्यं। स य
 एतदेवं वेदाभि हैनम् सर्वाणि भूतानि
 संवाञ्छन्ति ॥ ॥६॥
 उपनिषदं भो ब्रूहीति। उक्त्वा त उपनिषत्।
 ब्राह्मीं वाव त उपनिषदमब्रूमेति ॥ ॥७॥
 तस्यै तपो दमः कर्मेति प्रतिष्ठा वेदाः सर्वाङ्गानि
 सत्यमायतनम् ॥ ॥८॥
 यो वा एतामेवं वेदापहत्य पाप्मानमनन्ते स्वर्गे
 लोके ज्येये प्रतितिष्ठति प्रतितिष्ठति ॥ ॥९॥
 ॥इति चतुर्थः खण्डः ॥
 ॥इति केनोपनिषत् ॥

6. Zove se Tadvana. *Tadvana* – tome treba težiti. Onaj ko je to upoznao, njemu zaista teži sve što postoji.

7. „Reci mi upanišad, učitelju!“
 „Evo, rečena ti je upanišad. Zaista, upanišad koju ti rekosmo tiče se brahmana.“

8. Izgaranje, samokontrola, obredi – to su joj uporišta. Vede su joj udovi, a istina boravište.

9. I zaista, ko nju poznaje, odbio je nesreću i postojan je u večnom blaženstvu, postojan je u nesavladivom svetu.

Ovako se završava četvrti deo.

Ovako se završava Kena upanišad.

Prevela i komentare napisala
Isidora Tolić

6. Nakon što su Agni, Vaju i Indra nazvani i po svojim mističnim imenima, pojavljuje se i brahmanov epitet Tadvana (*Tadvana*-). U skladu sa razjašnjenjem koje prati ovaj termin, on se tumači kao složena pokazna zamenice *tad*, tj. *to* (KEWA 1, s. v. *ta*-) i *vana*-, što se dovodi u vezu sa imenicom *vanas*-, *želja* i glagolom *vanoti*, tj. *želeti* (KEWA 3, s. v. *vanah*, *vanoti*). U tom smislu tumači se kao *želja-za-tim* ili *čemu-se-teži* (up. Cohen 2018:404).

7. Dijalog učitelja i učenika najavljuje kraj *Kena upanišadi*. Reč *upanišad* upotrebljava se ne kao naziv klase filozofskih tekstova, već da označi tajni nauk koje se prenosi od učitelja učeniku, odnosno skrivenu mudrost, poznavanje neočiglednih istina. Osim toga, ovaj razgovor o upanišadi vodi se i na nivou metateksta, jer se ujedno govori o upanišadi koju upravo čitamo.

Literatura

- Acharya, Diwakar. 2017. "On the Meaning and Function of Ādeśā in the Early Upaniṣads." *Journal of Indian Philosophy*. 45: 539–568.
- Aurobindo, Ghose. 2001. *Kena and Other Upanishads – Complete Works of Sri Aurobindo*. vol.18, Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram Publication Department.
- Cohen, Signe. 2018. "The Kena Upaniṣad." Str. 401–410 u *The Upaniṣads – A Complete Guide*, priredila S. Cohen. London/New York: Routledge.
- Dallapiccola, Anna. 2002. *Dictionary of Hindu Lore and Legend*, London: Thames & Hudson.
- INM = Sørensen, S., P. Rāya, E. Olesen, and D. Andersen. 1904. *An index to the names in the Mahābhārata, with short explanations and a concordance to the Bombay and Calcutta editions and P.C. Roy's translation*, Delhi: Motilal Banarsidass.
- KEWA 1 = Mayrhofer, Manfred. 1956. *Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen (A Concise Etymological Sanskrit Dictionary)*, tom 1, Heidelberg: Carl Winter.
- KEWA 2 = Mayrhofer, Manfred. 1963. *Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen (A Concise Etymological Sanskrit Dictionary)*, tom 2, Heidelberg: Carl Winter.
- KEWA 3 = Mayrhofer, Manfred. 1976. *Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen (A Concise Etymological Sanskrit Dictionary)*, tom 3, Heidelberg: Carl Winter.
- Killingly, Dermot. 2018a. "Knowledge and Liberation in Upaniṣads." Str. 158–172 u *The Upaniṣads – A Complete Guide*, priredila S. Cohen. London/New York: Routledge.
- Killingly, Dermot. 2018b. "The religious and ritual background." Str. 68–86 u *The Upaniṣads – A Complete Guide*, priredila S. Cohen. London/New York: Routledge.
- Macdonell, Arthur Anthony. 1897. *Vedic Mythology*. Strassburg: Verlag von Karl J. Trübner.
- Nikam, Narayanrao Appurao. 1953. "Indian Philosophy: A Note on Some Characteristics." *The Review of Metaphysics* 6 (4): 665–78.
- Pajin, Dušan. 1980. *Filozofija upaniṣada*. Beograd: NOLIT.
- PTSPED = Rhys Davids, Thomas William, and William Stede. 1921–1925. *The Pali Text Society's Pali-English dictionary*. London: The Pali Text Society.
- Radhakrishnan, Sarvepalli, prir., prev., kom. 1953. *The Principal Upaniṣads*. London: Allen & Unwin.
- Śaṅkara KeU = Gambhīrānanda, Swāmī, prir., prev. 1937. *Eight Upanisads with the Commentary of Śaṅkarācārya*. Calcutta: Advaita Ashrama.
- Škof, Lenart, prir. 2011. *Besede vedske Indije. S prevodom in komentarjem upaniṣad Bele Yajurvede*. Ljubljana: Nova Revija.
- Suthren Hirst, Jacqueline. 2018. "Ātman and brahman in the principal Upaniṣads." Str. 127–144 u *The Upaniṣads – A Complete Guide*, priredila S. Cohen. London/New York: Routledge.
- VEI = Macdonell, Arthur Anthony, and Berriedale Keith Arthur. 1912. *Vedic index of names and subjects*. London: J. Murray.
- Veljačić, Čedomil. 1983. *Filozofija istočnih naroda*. Tom prvi. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.